

Melià, l'home d'“Els mallorquins”

Josep Melià Pericàs, en una foto de data indeterminada, probablement a principis dels anys setanta”

El març de 1967 el jove Josep Melià Pericàs, de 28 anys, publicava un llibre titulat *Els mallorquins*, amb pròleg de Joan Fuster. L'havia escrit tres anys abans, però, de resultes de la censura, fins el 1967 no el pogué publicar. Aquella obra causà impacte en els cercles reduïts de l'antifranquisme mallorquí i balear. Els opositors –majoritàriament joves del món de la cultura– van beure d'*Els mallorquins* com si fos un pou de refrescant ideologia nacionalista que s'ajuntava a l'esquerranisme antifranquista, i convertiren l'obra en un referent de culte. Un activista de l'extrema esquerra d'aleshores, l'escriptor Miquel López Crespí, recorda al seu llibre de memòries, *L'antifranquisme a*

Es compleixen quaranta anys de l'edició d'“Els mallorquins”, de Josep Melià Pericàs, home de biografia polièdrica.

Mallorca, 1950-1970, que aquella obra de Melià “l'ajudarem a vendre com si fos *El Capital* de Karl Marx. Tot era útil per a combatre la dictadura”. Melià, però, no feia part de la dissidència il·legal. Ell era, en paraules de l'època, un “regionalista oberturista”.

Els inicis. Josep Melià Pericàs va néixer a Artà el 19 de març de 1939. Va estudiar dret a Madrid, entre 1957 i 1962, a la Universitat Complutense, becat per la Fundación Juan March. Paral·lelament, va estudiar periodisme a l'Escola Oficial de Periodisme, a Madrid, i s'hi graduà el 1965. Entre 1962 i 1964 també es graduà al Centre d'Estudis Tributaris. Home de gran intel·ligència i curiositat intel·lectual, llegí *Nosaltres, els valencians*, de Joan Fuster, i volgué respondre a la mena de crida de l'autor valencià a escriure llibres semblants per a la resta de les terres dels Països Catalans. Melià, doncs, se sentí atret per la idea d'intentar plasmar la seva visió de la mallorquinitat. Tanmateix, ell compaginava la passió intel·lectual amb un pragmatisme que l'allunyava dels qui lloaven *Els mallorquins* com a eina de trencament amb la dictadura. Tot just acabà els estudis, i en tornant a Madrid després del servei militar, començà a treballar de professor d'Hisenda Pública a la facultat de Ciències Polítiques i Econòmiques i, més tard, obtingué plaça de funcionari al Ministeri de Treball. Fou allà on inicià –fruit dels seus bons contactes forjats durant els anys d'estudi– una fulgurant carrera a l'administració: fou nomenat cap del gabinet de documentació del Ministeri, després assessor del ministre i, més endavant, president de la comissió de Cultura i Educació del Consell Econòmic Sindical de Balears. Mentrestant, es dedicà intensament a l'anàlisi política, amb articles que publicà a la premsa diària més liberal de Palma, Madrid i Barcelona i, a més, escriví diverses obres en català i castellà.

Melià era un home ben col·locat al Madrid oficial d'aleshores. Els seus contactes eren els antics companys de carrera de Dret que a final dels anys 60 del segle passat i, sobretot, a principis dels 70 s'havien convertit en part important d'allò que aleshores s'anomenava *oberturisme*. És a dir, persones que des dins del règim –el cap visible dels quals era el ministre Pío Cabanillas– pretenien impulsar una

transició pacífica de la dictadura a la democràcia. Melià rememorava aquest grup en una entrevista publicada el 1995: "Estàvem imbuïts de la idea que el canvi vendria des del règim i no des de fora. [...] El príncep feia externament el paper de nin de bona criança. Per davall, estimulava tots els intents de construir una democràcia. Els qui del grup hi tenien accés (al príncep Joan Carles), com Miguel Herrero de Minón, ens transmetien aquesta convicció i la necessitat de gent disposada a fer sacrificis per aconseguir el canvi."

El febrer de 1974 Melià, amb l'ajut dels seus amics influents de Madrid, fa un salt en la seva carrera política. A Palma havia mort Guillem Sureda, procurador familiar a Corts. *El Movimiento* –únic partit polític legal– designà el seu substitut, Julio Barrado, un home del sector més dur del règim. Melià es presentà en contra del candidat del *Movimiento*. Quelcom insòlit. Era la primera vegada, a la dictadura, que es palesaven de forma tan rotunda dues faccions: els oberturistes i els intransigents, als quals la premsa més liberal es referia com el "búnquer". La brega política de les Balears adquirí connotacions generals. Un debat a Radio Popular tingué una gran resonància a tot l'estat espanyol. Fins i tot TVE n'anuncià un altre, però Barrado es negà a anar-hi i s'hagué d'anul·lar. Melià es convertí en focus d'atracció política i periodística pertot arreu. I, sorprenentment, guanyà l'acta de procurador a les eleccions que se celebraren el mes juny. Val a dir que no eren eleccions democràtiques, és clar; només hi tenien dret de vot els caps de família i les dones casades, i així i tot eren les més obertes perquè la resta de càrrecs públics eren designats o bé elegits per membres d'institucions. La participació hi fou minúscula –un 14% del cens–, però l'elecció serví per a catapultar Melià cap a la fama política i mediàtica a tot l'estat espanyol i sobretot a les Balears.

Melià a la democràcia. Com a procurador a Corts, Melià sempre féu part dels oberturistes, que, en morir Franco, passaren a ser coneguts com a reformistes. Intervingué directament en l'*harakiri* de les Corts de la dictadu-

Els mallorquins: a la maduresa?

L'opinió de **Josep Melià Ques**

Enguany fa quaranta anys que es va publicar el llibre del meu pare, Josep Melià Pericàs, *Els mallorquins*. Quaranta anys és una edat de maduresa, és una edat en què ja es té un projecte de vida. Atès el temps transcorregut, un es demanaria si aquest poble ha adquirit la maduresa, si l'assaig esmentat, així com tants altres esforços, han servit per a donar maduresa i un projecte sòlid als ciutadans d'aquest país.

Els mallorquins és una obra plantejada com una urgència històrica. Davant la ignorància del propi passat, davant el provincianisme mental clarament predominant, davant el procés de despersonalització, davant la manca de capacitat per a mobilitzar les energies col·lectives per a guanyar un futur arrelat i pròsper; davant tot això, *Els mallorquins* pretenia ser en certa mesura un punt d'inflexió, un element de conscienciació, un catalitzador de les potencialitats adormides, un crit que ens fes creure en les nostres pròpies possibilitats.

Es varen assolir aquests objectius? Possiblement només es varen assolir molt parcialment. És evident que el llibre va generar un cert impacte en el desert cultural d'aquell temps. També crec que és cert que per a alguns segments de la societat va ser un element determinant de presa de partit i de lluita política. Va generar consciència, però no va generar tota la consciència que calia generar. Òbviament, aquesta insuficiència no és atribuïble al llibre. És atribuïble al fet que un canvi tan important no es produeix només des de l'esforç intel·lectual; per aconseguir un canvi d'aquest abast cal posar en joc molts més instruments.

Sigui com sigui, resulta innegable que *Els mallorquins* posa damunt la taula de l'opinió pública, introdueix a l'agenda pública –si ho volem dir amb uns termes que poden resultar més moderns– el problema nacional. I aquesta aportació és fonamental perquè el nacionalisme s'articuli. Un nacionalisme que alguns menyspreen, però que és indiscutible que decideix governs i que té una presència social consolidada a les Illes Balears. Un nacionalisme l'existència del qual i les circumstàncies del qual demostren que encara no hem decidit què volem ser quan siguem grans.

ra. Sobre això, a l'entrevista referida, explicà que "Suárez va ser molt hàbil, va jugar molt fort i va fer promeses (als sectors més durs del règim) que no va mai complir. D'aquí que li diguessin traïdor. I tenien raó. Però no hi havia més remei que fer-ho així. Vàrem jugar molt fort, fent el que s'havia de fer. Qualcú havia de fer la feina bruta." La reforma sortí victoriosa del referèndum del desembre de 1976. Es convocaren eleccions per al juny de 1977. Melià tornà aterrar a les Balears. El 1976 havia fet intents de col·laborar amb el PSI (Partit Socialista de les Illes, integrat a la Federació de Partits Socialistes), aleshores dirigit, entre més, per Antoni Tarabini. Ell recorda, en una conversa amb aquest setmanari,

que "en aquell moment Melià, amb qui jo mantenia una cordial relació personal que venia des de 1965, tenia una actitud que aixecà desconfiances, entre més coses perquè era procurador. Ell volgué arribar a alguna mena d'acord amb nosaltres, però mai no parlà del tot clar i, al capdavant, tot quedà en no-res. Llavors decidí de crear una plataforma pròpia". Melià activà gent del seu entorn –que havia col·laborat amb ell el 1974–, alguns dels quals eren membres del PSI, i s'adreça també, gràcies la seva aura nacionalista conreada amb la publicació d'*Els mallorquins*, a un segment de nacionalistes moderats, amb tots els quals fundà el Partit Nacionalista de Mallorca (1976), partit que llavors s'integrà en la Unió

Autonomista (1977), que fou la marca amb la qual es presentà a les eleccions com a cap de llista. No assolí l'acta de diputat. I la gran despesa econòmica provocà una forta crisi a la formació que va desaparèixer el 1978. Ell quedà fora de joc polític. El periodista Andreu Manresa –corresponsal d'*El País* a les Balears– tractà molt Melià i té un gran nombre d'hores d'enregistrament de converses, que havien de ser una biografia. Explica a EL TEMPS que “Melià es definia com a socialdemòcrata, i tingué el mèrit polític d'atreure cap al seu projecte nacionalista molts professionals de diversos àmbits que, així, entraren en l'àmbit del respecte a la llengua”. Però, després del fracàs de 1977, “va quedar sense espai polític i així va continuar; sempre va reconèixer el seu fracàs com a polític”. Tarabini és d'un parer semblant: “Va ser un home de gran clarividència analítica. Com a intel·lectual és un gran referent; ara bé, com a polític mai no va ser clar, no tingué una línia clara i això li passà factura.”

Melià passà un any retirat, després de la desfeta electoral de 1977. Intentà crear un grup de reflexió nacionalista, sense èxit. Fins que el 1979 el president Adolfo Suárez (de la Unió del Centre Democràtic, UCD), que coneixia des del temps dels oberturistes a Madrid, el convencé perquè acceptés el càrrec de director general de Relacions Informatives del govern espanyol (1979-1980) i posteriorment el nomenà governador general de Catalunya (1980-1981). En caure Suárez (1981) i crear, el 1982, el Centre Democràtic i Social (CDS), Melià tornà a les Balears i liderà el nou partit centrista a les Illes, però fou una aventura curta. A final dels anys 80 ja estava retirat de tota activitat política, dedicat a la professió d'advocat, a escriure i a gaudir, com sempre, de tota manifestació cultural. “Era un home culte com pocs –recorda Manresa–; era impossible parlar-li d'un llibre que no conegués; s'interessava per tot. Fins i tot va ser novel·lista, va escriure poesia i sobre història de l'art; era col·leccionista d'art, amic de Miró... Tenia vocació d'home del Renaixement.”

El cuc de la política, però, no l'abandonà i creà un nou grup nacionalista, Convergència Balear, que no tingué mai cap

Josep Melià, la profecia feta realitat

Es diu que un pessimista és un optimista ben informat: “Això que els nacionalistes corsos en diuen la *balearització és molt més que un intent de castellanització lingüística*. És la destrucció del sentit col·lectiu d'una nació i la seva immolació a l'egoisme individualista dels especuladors, dels que venen un país al foraster a canvi de quatre peces.” Són paraules de Josep Melià que fan referència al desmesurat model de desenvolupament urbanístic que s'aplicà sobretot a les costes de Mallorca a partir dels anys 60 del segle passat. Aleshores el misser ja es temia el pitjor. No dubtà a qualificar aquest fenomen de “nova forma de colonialisme”.

Segons analitza per a aquest setmanari Antoni Marimon, professor d'Història Contemporània de la UIB, Melià fou un autèntic “visionari”. De fet, han passat quaranta anys d'ençà de la publicació d'*Els mallorquins* –convertit en *La nació dels mallorquins* en la versió corregida i ampliada de 1977– i aquelles reflexions tenen més vigència que mai. A vegades, llegir-les fins i tot pot enrampar pel seu to profètic. Marimon diu, però, que Melià es quedà curt en les previsions: “El turisme ha aconseguit allò que no havia aconseguit el franquisme: desgastar el sentiment antropològic de mallorquinitat, l'ha neutralitzat. Ha estat un dissolvent molt fort.”

A final dels anys 60 Melià volgué introduir en el debat polític mallorquí qüestions com el de la identitat i l'autogovern que el franquisme havia aniquilat. El llibre de referència era *Nosaltres, els valencians* (1962), de Joan Fuster. El 1964 Melià ja havia enllestit *Els mallorquins*. Tan sols tenia 25 anys. Tanmateix, hagué d'esperar tres anys per veure'l publi-

cat a causa de la censura franquista. Al llibre defensa el concepte cultural de Països Catalans. Ara bé, el d'Artà –que es definia com a catalanòfil però no com a catalanista– és del corrent, liderat per Miquel dels Sants Oliver (1864-1920), que defensa Mallorca com una realitat social i política diferent. Es rebel·la, això sí, contra les seves mancances. Parla del “subconscient torturat del nostre país”, que ni tan sols aconseguí de rehabilitar-se amb la Renaixença. Marimon detalla els efectes tan devastadors que tingué l'acció castellanitzadora iniciada arran de la Guerra de Successió i que rematà segles després el franquisme: “La castellanització arriba al punt culminant als anys 60. Desapareix pràcticament la població analfabeta, arriben immigrants del sud d'Espanya per fer feina a l'hostaleria i apareix la televisió únicament en castellà. Amb aquest panorama avui dia ens trobam que un pagès de Sa Pobla, que a penes sap parlar castellà, faci unes manifestacions del tot abrindades a favor del castellà.” “I això –sentència Marimon– és el gran drama de la nostra societat: menysprea la seva catalanitat i considera aliena la cultura catalana.” L'historiador assegura que, si ara visqués Melià, estaria molt preocupat. De fet, el pessimisme se n'apoderà amb el pas dels anys. Basta llegir el pròleg de la reedició de *La nació dels mallorquins* que publicà el 1989, quan les Balears ja eren una autonomia: “...les evidències mostren que el país no recupera el seu ritme, que la llengua es perd i la societat no sols es desnacionalitza ans que perd inquietuds espirituals i entra en un camí de manca de grans valors de solidaritat.” Marimon recorda que, com ja deia el misser artanenc, la batalla del carrer s'ha perdut almanco a

Com a procurador va ser oberturista i intervingué directament en l'*harakiri* de les Corts de la Dictadura.

ANTONI JANER

Palma i afegeix que “als instituts passa exactament el contrari de quan Melià estudiava a La Salle: ara el català és la llengua de l’escola, però a fora no.”

Marimon dóna encara més motius per al pessimisme: “Melià ja estava preocupat per una primera onada migratòria procedent del sud de la Península. Ara, però, n’hem tingut una segona onada, tan forta com aquella primera, procedent del Tercer Món, sobretot de l’Amèrica Llatina. D’aquesta manera no s’ha fet sinó reforçar l’ús social del castellà a Mallorca. A més, pel que fa als mitjans de comunicació, és veritat que en tenim alguns en català –ara IB3–, però no oblidem que el 80% o

el 90% són en castellà.” Marimon insisteix que la situació continua essent “molt preocupant” tenint en compte que el català perilla “com a mínim al 50% de Mallorca, a Palma sobretot”.

Melià tenia moltes esperances dipositades en l’Espanya de les autonomies com a eina per a aconseguir el redreçament de la consciència nacional balear. Arribat el moment, però, també es decebé de la classe política. “El castellanisme pragmàtic –escriví anys més tard– que mantenen certs partits, la manca de claredat a l’hora de parlar amb els immigrants i dir-los que són tan mallorquins com nosaltres mateixos, però que han d’esforçar-

se per integrar-se del tot en el país, són altres factors preocupants”. Melià no s’amagà a l’hora de criticar la dreta balear: “Una gran part de la dreta catalana ha sabut entendre que l’autonomia podria jugar a una millor defensa dels seus interessos. La dreta balear, en canvi, sempre s’ha estimat més servir de comparsa als conservadors espanyols.”

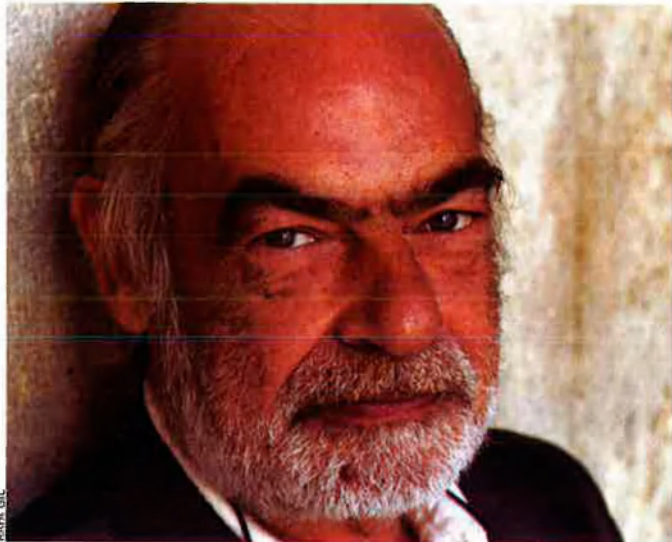
Passats quaranta anys de la publicació d’*Els mallorquins*, els mals endèmics de la societat mallorquina que denuncià Melià, lluny de resoldre’s, s’han agreujat. Un llibre profètic.

Antoni Janer

especial significació, fins que el 1992 hi hagué el trencament entre AP i Unió Mallorquina (UM, el partit fundat per Jeroni Albertí el 1982). Aleshores, la nova presidenta d’UM, Maria Antònia

Munar, es posà en contacte amb Melià. De bell nou entrà a fer política activa. “Va ser l’arquitecte de la refundació d’UM de 1993”, assegura Manresa. Aquell any Convergència Balear, Unió

Independent de Mallorca i les restes d’UM (la majoria dels seus quadres dirigents i institucionals s’havien passat al PP) crearen la nova UM, de la qual Melià fou vice-president. Ell és el gran

Tant el sociòleg Antoni Tarabini (a l'esquerra) com el periodista Andreu Marera (a la dreta), ambdós bons conxexidors de Melià, coincideixen en que fou un gran Intel.lectual però un mal polític.

valedor de l'estratègia de col·laboració amb l'esquerra que s'inicià el 1995 al Consell de Mallorca i que, sobretot, el 1999 permeté al Pacte de Progrés atènyer el govern de les Illes. Segons Manresa, aquest pacte valgué a Melià "tota mena de pressions" fins al punt de rebre "ofertes de Jaume Matas i

d'Abel Matutes (aleshores ministre) per a impedir-lo. Fins i tot ja fet el Pacte de Progrés Matutes li telefonà per dir-li que 'ens hem d'entendre i recompondre la majoria' (PP-UM)", però ell ho rebutjà. "Almenys pogué veure alguns dels seus ideals *mallorquins* governant les Balears abans de morir", rebla Manresa.

Un anys després d'aconseguir que UM s'aliés amb l'esquerra per desallotjar la dreta del poder institucional balear, el 22 de juliol de 2000, morí a Alcúdia, víctima d'un càncer al cap, Josep Melià Pericàs.

Miquel Payeras

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Coronats

El Regne de València va tenir a Roma una colònia al tossal del Celi durant setanta anys. El Caelius, un dels pujols de l'eterna urbs, en temps imperials zona de residències luxoses i de fortificades casernes, el trobaren els nostres Borja cobert de ruïnes i pasturatges, horts i vinyes. En aquella poc santa època, Roma no era una ciutat, sinó retalls de ciutat; amb el cisma d'Occident va sofrir anys d'abandó i d'incúria i els nostres Borja hagueren d'arromangar-se i civilitzar, com a bons edils, el cap de la cristiandat amb excel·lents architectures i urbanismes renaixentistes, entre més coses.

En aquella estreta faixa que va del Coliseu al Laterà, s'hi situa el santuari del segle IV, dels Santi Quatro Coronati, uns presumptes màrtirs festivats cada 8 de novembre, invocats, allí i a ca nostra, com a advocats dels escultors, dauradors, ciselladors i dels rams

del marbre, l'estuc i el mosaic. Els Quatre Coronats fou el títol adjudicat a Alfons de Borja en ser creat cardenal el 1444. El 1439 ja havia rebutjat el capell perquè no es creia amb prou mèrits; sols transigí a restablir la pau entre el papa i el Magnànim (ben diferent de l'actual arxitalibà peperot de València que fa anys que cerca la porra com una o un gosset en cel).

Al monestir-fortalesa –"especial e segur refugi"– s'aplegaren, al voltant del primer valencià bisbe i cardenal, familiars, coneguts, clients i amics, i apadrinats pels mateixos jurats ("suplicam sia mercè vostra voler prendre en vostre servei e casa lo dit misser Jordi", "sia mercè sua voler aquell Joan en especial recomanació"), procedents del país i considerats de "nació catalana". Una cort valenciana

a Roma, on també es parlava el català dels valencians al cim del Renaixement, presidida per "tanta e tal dignitat que tant retribueix, ama e honra a aquesta ciutat de València".